

УДК 658.14

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ
ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА****Лігоненко Л.О., д.е.н.***E-mail: Larisa.ligonenko@gmail.com**Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ*

В статті констатується зростання уваги наукової спільноти до проблематики управління грошовими потоками. Акцентується увага на підвищенні актуальності аналізу грошових потоків розширення кола задач, які потребують його проведення. Аналізується сучасний стан інформаційного забезпечення аналізу грошових потоків для проведення експрес (публічного) та поглибленого аналізу в зв'язку з уточненням вимог до підготовки фінансової звітності про рух грошових коштів (запровадження прямого методу підготовки). Визначені об'єкти дослідження в процесі аналізу грошових потоків – обсяг, динаміка, структура, рівномірність та збалансованість вхідного та вихідного грошових потоків, ліквідність (достатність, дефіцитність), ефективність результативність та якість управління грошовими потоками. Для проведення аналізу запропоновано використовувати коефіцієнтний підхід, зокрема розроблену систему спеціальних оціночних коефіцієнтів та підходи до інтерпретації їх значень. Запропоновані методичні підходи дозволяють суттєво підвищити якість проведення аналізу грошових потоків та підвищити обґрунтованість управлінських рішень, які приймаються на їх основі.

Ключові слова: грошові потоки, аналіз грошових потоків, структура, рівномірність, збалансованість, ліквідність, якість управління грошовими потоками

UDC 658.14

**SYSTEMATIZATION AND DEVELOPMENT OF THE METHODS OF
THE CORPORATE CASH FLOWS RESEARCH****Ligonenko L.O., Doctor of Economics***E-mail: Larisa.ligonenko@gmail.com**Kyiv National University of Trade and Economics
Kyiv*

In the article there has been stated an increase of interest of scientific society to the problems of cash flow management. An emphasis on the increase of actuality of cash flow analysis, expansion of a range of tasks of which is required, has been made.

There has been analyzed the modern state of the information support of cash flow analysis in order to make an express (public) research and a profound research in connection with clarification of requirements concerning preparation of cash flow financial statements (introduction of a direct method of preparation). There are determined the objects of research in the process of cash flow analysis, namely the bulk, dynamics, structure, regularity and balance of cash inflows and cash outflows, liquidity of cash flows, efficiency, effectiveness and quality of cash flow management. In order to make such an analysis, it has been suggested to use an index approach, in particular, a developed system of the special value indices and approaches to interpret their values. The offered methodological approaches enable to promote the quality of such cash flow analysis substantially and increase reasonableness of managerial decisions which are made on their basis.

Key words: cash flows, cash flow analysis, structure, regularity, balance, liquidity, quality of cash flow management

Актуальність проблеми. Проблематика дослідження та управління, в тому числі: аналізу, планування, оптимізації (складові управлінського процесу) грошовими потоками підприємства протягом останніх десятиріч знаходиться в полі зору і науковців України та усього світу. Недарма гроші прийнято називати «кров'ю» економіки : стан підприємства, його здоров'я чи нездоров'я, успішність функціонування чи розвитку або загроза банкрутства та примусової ліквідації - все це залежить від здатності налагодити на практиці ефективну систему управління грошовими потоками. Першим, базовим елементом управлінського процесу є аналіз існуючого стану та ефективності управління грошовими потоками підприємства.

Аналіз останніх наукових досліджень. Фундатором досліджень грошових потоків слід вважати W. Beaver, який ще у 1966 р. [1] розробив модель руху готівки, яка дає можливість вивчати фінансовий стан підприємства, виходячи з обсягу наявних грошових (ліквідних) коштів, швидкості та каналів їхнього поповнення (витрачання). Проведене ним емпіричне дослідження виявило залежність між імовірністю загрози банкрутства та обсягом ліквідних коштів. Дослідження У. Бівера стали поштовхом до розвитку методології вивчення грошового обороту та грошових потоків підприємства як одного із самостійних напрямів фінансового менеджменту підприємства.

На теренах України проблематика грошових потоків та зокрема методології їх аналізу представлена в роботах багатьох дослідників, зокрема

І.О. Бланк, О. Деменіна, Г.В. Ковальчук (Г.В. Ситнік), Л.А. Некрасенко, О. Олійник, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко, В.А. Харченко, В.Р. Шевчук та інших економістів [2-11]. Кожен з перелічених дослідників вніс свій вклад в трактування сутності цього поняття, удосконалив підходи до класифікації грошових потоків, розробив змістовні пропозиції щодо певних напрямів та інструментів управління ними.

Свій вклад в розробку даної проблематики вніс і автор цієї статті, запропонувавши власні підходи до розкриття сутності, класифікації, структуризації процесу управління та інструментарію окремих етапів роботи [6]. Дослідження грошового обороту визнається одним з можливих методичних прийомів динамічної діагностики стану підприємства [12,13], оцінки наявності та рівня загрози його банкрутства. Важливість оцінки обсягу ліквідних коштів у процесі діагностики банкрутства є очевидною: саме їх відсутність призводить спочатку до технічної неплатоспроможності - неможливості своєчасного розрахунку за зобов'язаннями, а після цього - до юридичного банкрутства.

Актуалізація проблематики аналітичних досліджень грошових потоків підприємства обумовлюється, на наш погляд, двома групами факторів. З одного боку – покращення інформаційних можливостей аналізу в зв'язку зі зміною форматів підготовки фінансової звітності. Зокрема, в [14] передбачено, що з 2013 року підприємства самостійно можуть обирати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. В будь-якому разі у фінансовій звітності підприємство має розгорнуто наводити суми надходжень та видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Два метода передбачено і для підготовки консолідованого звіту про рух грошових коштів. Таким чином, інформаційна база для проведення дослідження стану та ефективності управління грошовими потоками, зокрема при проведенні експрес, публічного аналізу їх стану та ефективності управління сторонніми зацікавленими особами суттєво розширилася. Що стосується поглибленого аналізу, то сьогодні практично усі підприємства використовують сучасні програмні продукти автоматизації бухгалтерського та управлінського обліку, що дозволяє за потребою отримувати повну інформацію про рух коштів

на окремих рахунках, їх субконто та кореспонденцію з іншими рахунками бухгалтерського обліку.

З другого боку - суттєво розширилася сфера потенційного використання інформації про стан грошових потоків підприємства. Комерційні банки все частіше логічно доповнюють класичні підходи до оцінювання (діагностування) фінансового стану підприємств-позичальників, який проводиться в процесі оцінки їх кредитоспроможності, дослідженням стану їх грошового обороту. Поглиблений аналіз грошового обороту передбачено і нормативними документами Міністерства економіки, зокрема Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [15].

Мета роботи. Враховуючи існуючий стан розробки проблематики дослідження грошових потоків підприємства представляється доцільним є систематизувати наявні напрацювання та запропонувати для практичного використання комплексну методику аналізу грошових потоків підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інформаційним забезпеченням проведення аналізу грошових потоків виступають матеріали бухгалтерського обліку (оборотні відомості по бухгалтерським рахункам, пов'язаних з рухом грошових коштів (рах. № 30-35), фінансової звітності (зокрема ф. №1 «Баланс підприємства» ф. №2 «Звіт про фінансові результати діяльності», ф. №3 «Звіт про рух грошових коштів»); планові розрахунки щодо обсягу грошових потоків в аналізованому періоді - план руху грошових коштів (бюджет), нормативи утворення запасів грошових резервів, цільове значення показників платоспроможності, а також матеріали оперативного та управлінського обліку операцій, що пов'язані з утворенням або витрачанням грошових коштів впродовж аналізованого періоду.

В разі публічного експрес оцінювання найбільш повну інформацію дає форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», яка розкриває обсяги отримання та витрачання коштів за наступними напрямками (таблиця 1).

Обсяг грошових потоків підприємства за рік в процесі проведення експрес - публічного аналізу може бути розраховано на базі ф. № 3-н

«Звіт про рух грошових коштів». Вхідний грошовий потік у цьому випадку визначається як сума надходження грошових коштів від господарської, інвестиційної та фінансової діяльності, а вихідний потік як сума витрачання грошових коштів у перебігу проведення кожного виду діяльності. Але інформація щодо джерел формування та напрями використання грошових коштів по кожному виду діяльності напрями залишається не розкритою.

Таблиця 1. Розкриття інформації щодо структури грошових потоків при складанні ф.№3 «Звіт про рух грошових коштів» прямим методом [15]

Вид діяльності	Надходження	Витрачання
1.Операційна діяльність	Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) Повернення податків і зборів, в т.ч. ПДВ Цільове фінансування Інші надходження	Оплата товарів (робіт, послуг) Праці Відрахувань на соціальні заходи Зобов'язань з податків і зборів Інші витрачання
2.Інвестиційна діяльність	Реалізація: - фінансових інвестицій; - необоротних активів Отримані : - відсотки; - дивіденди Від деривативів Інші надходження	Придбання: - фінансових інвестицій; - необоротних активів Виплати за деривативами Інші платежі
3.Фінансова діяльність	Надходження від власного капіталу Отримання позик Інші надходження	Витрачання на викуп власних акцій Погашення позик Сплата дивідендів Інші платежі

Для оцінки з метою експрес (публічного) аналізу обсягів грошових потоків за квартал може бути використано непрямий (розрахунковий) метод оцінки їх розміру. У цьому випадку необхідні показники визначаються розрахунково шляхом коригування звітних даних форми №1 та 2, балансових даних та шляхом використання інформації податкової звітності.

З метою внутрішнього (управлінського, фундаментального) аналізу грошових потоків їх обсяг та склад кожний аналітичний період (тиждень, декада, місяць, квартал, рік) коректно може бути оцінено методом прямого розрахунку, який базується на інформації оборотних відомостей по рахунку №31 «Рахунки в банках» (субрахунок № 311 «Поточний рахунок») та інших спеціальних

грошових рахунків, що використовуються для обліку руху грошових коштів підприємством.

Аналітичне дослідження грошових потоків підприємства може бути представлено як послідовність сукупність логічно обумовлених змістовних етапів аналітичної роботи.

1 етап. Аналіз обсягу та динаміки грошових потоків, метою проведення якого є визначення загальних обсягів грошових потоків, основних тенденцій та пропорцій їх розвитку (на основі співставлення темпів їх зміни).

2 етап. Аналіз джерел формування грошових коштів, який передбачає вивчення структури позитивного грошового потоку за видами діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова), ранжирування джерел надходження грошових коштів, визначення місця (вагомості) кожного з них у грошовому забезпеченні функціонування та розвитку підприємства. В якості допоміжного доцільно розраховувати рівень монетизації оперативних та інвестиційних доходів тощо на основі порівняння даних ф.№2 та №3 за відповідної статтею.

В разі проведення поглибленого аналізу аналіз надходження грошових коштів в розрізі окремих джерел надходження може бути суттєво поглиблений (відповідно до розробленої підприємством номенклатури (довідника) джерел).

3 етап. Аналіз напрямків використання грошових коштів, в перебігу якого об'єктом дослідження є вихідний грошовий потік підприємства. Оцінка структури вихідного грошового потоку за видами діяльності та ранжирування окремих напрямків використання дозволяє визначити найбільш «грошомісткі» з них та, відповідно, зосередити увагу на процесі їх формування, можливих резервах скорочення, ефективного розподілу в часі. Так, на підприємстві доцільно проаналізувати вихідний потік грошовий потік від операційної діяльності за видами виплат, що його формують (матеріальні витрати, оплата праці, соціальні відрахування, податкові платежі тощо). Доречно оцінити також рівень монетизації поточних витрат підприємства (співвідношення «грошового» та загального обсягу відповідних витрат . Результати такого аналізу надають цінну інформацію для прийняття оперативних рішень та прогнозування перспективного стану вихідного грошового потоку.

4 етап. Аналіз рівномірності грошових потоків, метою якого є ідентифікація та оцінка регулярності здійснення грошових потоків, виявлення факторів коливань грошових потоків, наявності та причин затримок в надходженні грошових коштів, виявлення фактів відкладення запланованого витрачання грошових коштів (в зв'язку з їх дефіцитом).

Показники рівномірності грошових потоків, що розраховуються в межах цього етапу аналізу, характеризують рівномірність надходження та витрачання грошових коштів протягом періоду, що дозволяє оцінити їх розподіл в часі. Для аналізу рівня рівномірності грошових потоків, пропонується використовувати такі аналітичні показники: середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, коефіцієнт рівномірності надходження (витрачання) грошових коштів; ступінь регулярності позитивного грошового потоку; відносна частоту негативних відхилень у рівномірності позитивного грошового потоку від операційної діяльності; рівень дефіцитності позитивного грошового потоку від операційної діяльності; середній період затримки позитивного грошового потоку від операційної діяльності; частота виникнення затримок в надходженні грошових коштів від операційної діяльності; частота перевитрачання грошових коштів в процесі операційної діяльності. Алгоритми розрахунку та характеристика діагностичних можливостей цих показників представлена в [12-13].

5 етап. Аналіз збалансованості грошових потоків. Метою його проведення є дослідження узгодженості обсягів надходження та витрачання грошових коштів, що визначає ступінь динамічної платоспроможності підприємства, його фінансову рівновагу та можливості забезпечення стійкого економічного зростання. Для дослідження рівня збалансованості грошових потоків пропонується використовувати такі показники: зміна запасу грошових коштів на кінець досліджуваного періоду в порівнянні з початком; динаміка обсягу чистого грошового потоку; коефіцієнт «якості» чистого грошового потоку; коефіцієнт достатності грошових потоків від операційної діяльності; розмір середньоденного дефіциту грошових коштів; рівень дефіцитності грошових коштів; середній період дефіцитності грошових коштів; частота виникнення дефіциту грошових коштів; коефіцієнт достатності грошових потоків; ступінь покриття

стабільного вихідного грошового потоку від операційної діяльності гарантованим позитивним грошовим потоком від операційної діяльності; довжина фінансового циклу (період обороту грошових коштів) підприємства. Алгоритми розрахунку та характеристика діагностичних можливостей цих показників представлена в [12-13].

6 етап. *Аналіз синхронності грошових потоків*. Метою його проведення є оцінка ступеню узгодженості грошових потоків в часі, що в значній мірі визначає стан фінансової рівноваги підприємства. З цією метою доцільно розраховувати коефіцієнт узгодженості (кореляції) вхідного та вихідного грошових потоків (*KK*):

$$KK = \sum_{t=1}^n P \left[\frac{ПГП_t - \overline{ПГП}}{\sigma_{ПГП}} \right] \times \left[\frac{ВГП_t - \overline{ВГП}}{\sigma_{ВГП}} \right] \quad (1)$$

де P – частота виникнення відхилень позитивного та від'ємного грошових потоків в досліджуваному періоді; $ПГП$ ($ВГП$) – позитивний (від'ємний) грошовий потік в одному інтервалі досліджуваного періоду; $\overline{ПГП}$ ($\overline{ВГП}$) – середній обсяг позитивного (від'ємного) грошового потоку в одному інтервалі досліджуваного періоду; $\sigma_{ПГП}$ ($\sigma_{ВГП}$) – середньоквадратичне відхилення позитивного (від'ємного) грошового потоку в досліджуваному періоді; n – загальна кількість інтервалів в досліджуваному періоді.

7 етап. *Аналіз ліквідності грошових потоків*. Здійснення цього етапу аналітичного дослідження дозволяє оцінити можливості підприємства по здійсненню необхідних платежів та погашенню зобов'язань. З цією метою пропонуються до використання такі аналітичні показники :

- коефіцієнт перспективної ліквідності грошового потоку (*KL*), розрахований як

$$KL = \frac{ГА_{п} + ПГП - ГА_{к}}{ВГП} \quad (2)$$

де $ГА_{п(к)}$ – обсяг грошових активів на початок (кінець) планового періоду; $ПГП$ – обсяг планового позитивного грошового потоку; $ВГП$ – обсяг планового вихідного грошового потоку.

Даний показник розраховується на основі прогнозного бюджету руху грошових коштів, тобто є показником оцінки перспективного стану грошових потоків. Протягом періоду, що досліджується, значення показника повинне максимально наближатись до одиниці. Якщо даний коефіцієнт значно перевищує одиницю, це свідчить про неефективне

управління грошовими потоками з точки зору забезпечення доходності. Значення показника значно менше одиниці свідчить про підвищений ризик втрати ліквідності;

• відносний індекс ліквідності, що розраховується за наступною формулою:

$$IL = \frac{\Gamma_{\text{АП}} + \text{ЧГП}}{\sigma_{\text{ЧГП}}} \quad (3)$$

де ЧГП – обсяг чистого грошового потоку; $\sigma_{\text{ЧГП}}$ – середньоквадратичне відхилення чистого грошового потоку від середньої величини, що очікується.

Даний показник вказує на можливість покриття наявними грошовими активами прогнозованої флуктуації грошових потоків підприємства. Низьке значення відносного індексу ліквідності відповідає високій вірогідності технічної неплатоспроможності підприємства;

• коефіцієнт ліквідності грошових потоків (KL), який характеризує здатність підприємства покривати необхідні витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком в звітному періоді:

$$KL = \frac{ПГП}{ВГП} \quad (4)$$

де $ПГП$ – позитивний грошовий потік; $ВГП$ – від'ємний грошовий потік;

• ступінь покриття прострочених зобов'язань чистим грошовим потоком ($Сппз$):

$$Сппз = \frac{\text{ЧГП}}{ПЗ} \times 100 \quad (5)$$

де $ПЗ$ - обсяг прострочених зобов'язань.

Цей аналітичний показник характеризує можливість підприємства покривати прострочені зобов'язання без «ушкоджень» для поточної діяльності підприємства. Значення коефіцієнта вище одиниці свідчить про спроможність підприємства сплатити прострочені зобов'язання без відволікання грошових коштів з поточної діяльності і не провокуючи відкладення платежів поточного характеру внаслідок погашення зобов'язань минулих періодів. Значення показника менше одиниці, свідчить про «дефіцитність» грошових потоків підприємства, їх низький рівень ліквідності, що призводить до неможливості погашення

прострочених зобов'язань без ускладнень в поточному періоді, тобто їх виконання потягне за собою появу нових неплатежів;

- коефіцієнт перспективного виконання зобов'язань ($K_{пвбз}$):

$$K_{пвбз} = \frac{\Gamma_{Ап} + ПГПо + ПГПі + ПГПф}{ТБЗ} \quad (6)$$

де $ПГПо$ ($ПГПі$, $ПГПф$) - плановий позитивний грошовий потік від операційної (інвестиційної, фінансової) діяльності; $ТБЗ$ - термінові боргові зобов'язання в плановому періоді.

Даний показник є аналогом коефіцієнта загального покриття, але носить динамічний характер, так як оперує не статичними величинами (запасами), а динамічними – потоками, що дозволяє оцінювати більш об'єктивно прогностичний рівень платоспроможності підприємства. Його розрахунок рекомендується проводити на основі розробленого плану (бюджету) руху грошових коштів.

Інтерпретація результатів оцінки коефіцієнта перспективного виконання боргових зобов'язань представлена в [12-13].

8 етап. Аналіз факторів, що визначають стан грошових потоків. Метою цього етапу є проведення кількісної оцінки основних чинників, що визначають стан грошових потоків підприємства. Для проведення такої оцінки застосовуються методи детермінованого та стохастичного факторного аналізу. Прикладами проведення такого аналізу є:

8.1. Дослідження методом ланцюгових підстановок впливу позитивного, від'ємного грошових потоків, вхідного грошового сальдо на зміну запасів грошових коштів на кінець періоду на основі балансового рівняння грошових коштів:

$$ЗГ_{Ак} = ЗГ_{Ап} + ПГП - ВГП \quad (7)$$

8.2. Дослідження методом ланцюгових підстановок впливу швидкості обороту запасів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості на довжину фінансового циклу підприємства.

8.3. Дослідження методом ланцюгових підстановок впливу зміни середнього позитивного грошового потоку та рівня дефіцитності грошових коштів на середній обсяг дефіциту грошових коштів з використання моделі:

$$\overline{ДГК} = \overline{ПГП} \times P_d \quad (8)$$

де $\overline{ДГК}$ - середній дефіцит грошових коштів, $\overline{ПГП}$ - середній позитивний грошовий потік, P_d - рівень дефіцитності грошових коштів підприємства.

9 етап. Аналіз ефективності та результативності управління грошовими потоками. Це завершальним етап аналітичної роботи, мета якого – оцінити наслідки та дієвість управлінських рішень щодо грошових потоків підприємства, їх вплив на стан фінансової рівноваги та забезпечення сталого економічного зростання.

Для аналізу ефективності управління грошовими потоками рекомендується використовувати наступні показники:

- коефіцієнт ефективності управління грошовими потоками, який віддзеркалює співвідношення чистого та вихідного грошових потоків, тобто опосередковано - рівень залишку грошових коштів та спроможність підприємства до покриття усіх своїх платежів їх потреб:

$$KE_{гп} = \frac{ЧГП}{ВГП} \quad (9)$$

де $ЧГП$ – обсяг чистого грошового потоку; $ВГП$ – обсяг вихідного грошового потоку;

- коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку від операційної діяльності:

$$КР_{чгп} = \frac{ЧГП_{од} - Д}{\Delta PI + \Delta FI_d} \quad (10)$$

де $ЧГП_{од}$ – чистий грошовий потік від операційної діяльності; $Д$ - сума сплачених дивідендів; ΔPI - сума приросту реальних інвестицій; ΔFI_d - сума приросту довгострокових фінансових інвестицій.

Оцінка результативності управління грошовими коштами підприємства має провадитися за такими напрямками: наявність фактів неплатоспроможності підприємства в окремі дні або періоди, їхня частота та тривалість; динаміка коефіцієнта достатності грошових коштів; розміри та динаміка дефіциту грошових коштів; динаміка показників ритмічності та синхронності грошових потоків; узгодженість джерел надходження та напрямів використання грошових коштів за окремими видами діяльності підприємства; отримання додаткового доходу за рахунок інвестування тимчасово вільних грошових коштів та його розміри; наявність, у зв'язку з неефективністю управління грошовим оборотом, додаткових витрат у вигляді штрафних санкцій за несвоєчасність виконання розрахунків тощо.

Відповідно до [15], якість управління підприємством в цілому визначається на підставі проведення аналізу структури його грошових потоків та діагностується у такий спосіб: «добре» - якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної та фінансової - від'ємне.; «норма» - якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної - від'ємне; «криза» - якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має від'ємне значення, а від інвестиційної та фінансової - позитивне.

Висновки. Таким чином, останнім часом інформаційне забезпечення аналізу грошових потоків суттєво покращилося, актуальність дослідження грошових потоків - зростає. Запропонована послідовність проведення та розроблена система аналітичних показників розкриває зміст кожного з етапів роботи. Це дозволяє озброїти практикуючих фахівців належним методичним забезпеченням комплексного дослідження грошових потоків (як в процесі експрес публічного та поглибленого аналізу грошових потоків). Можливість отримання всебічної та повної інформацію про стан та тенденції розвитку грошових потоків розкриває причинно-наслідкові зв'язки цих тенденцій, створює підстави для формування обґрунтованих управлінських рішень та висновків стосовно стану грошових потоків, наявності (відсутності) загрози банкрутства (неплатоспроможності) підприємства, можливості виконання зобов'язань тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. William H. Beaver, Financial Ratios as Predictors of Failure, Empirical Research in Accounting Selected Studies, 1966, Supplement to Journal of Accounting Research, 4, pp. 71-111
2. Аналітичне забезпечення раціоналізації грошових потоків підприємств (на прикладі меблевого виробництва України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / В. Р. Шевчук; Терноп. акад. нар. госп-ва. — Т., 2001. — 120 с. — укр.
3. Управління грошовими потоками торговельного підприємства: Автореф. дис.канд. екон. наук: 08.07.05 / Г.В. Ковальчук; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2001. — 21 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с. - ISBN 966-574-441-0

5. Бланк И.А. Управление денежными потоками . - К.: Ника-Центр, Эльга , 2002-496 с.- (Серия «Библиотека финансового менеджера».Вып.8)-ISBN 5-94773-001-4.
6. Лігоненко Л.О., Г.В. Ковальчук Управління грошовими коштами торговельного підприємства : Навч . посіб . – К.: Київ. держ. торг. - екон. ун-т, 1998. – 156 с. - ISBN 966-7376-01-X
7. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін . – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.- ISBN966-574-671-5
8. Деменіна О. Управління грошовими потоками в межах концепції фінансової рівноваги підприємства /Деменіна О. // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - №7. - С.14-18.
9. О. Олійник Система моніторингу в управлінні грошовими потоками підприємств / О. Олійник // Фінанси України. – 2008. - №6. - С. 135-139.
10. Некрасенко Л.А. Напрями удосконалення управління грошовими потоками суб'єктів господарювання / Л.А. Некрасенко, І.М. Гнилосир// Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2011. – № 3. – С. 118 – 122
11. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства / В.А. Харченко // Вісник економічної науки України. –2011.– №1.–С. 161 – 164.
12. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методичні заходи та практичний інструментарій. - К: КНТЕУ, 2001-580 с.- ISBN 966-7376080-X
13. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : [підручник] / Л.О. Лігоненко. –К.КНТЕУ -2005-824 с. -ISBN 966-629-191-6
14. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73. - Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13
15. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України 19.01.2006 № 14 (з змінами та доповненнями). - Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161074&cat_id=32854